

ВІДГУК

*офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Мозгальної Наталії Георгіївни на дисертацію Мови Людмили Вікторівни
«Теоретичні і методичні засади формування творчого потенціалу
хореографів у системі неперервної освіти», представлену на здобуття
наукового ступеню доктора педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 — теорія та методика професійної освіти*

Актуальність теми дослідження. Підвищити освітній і культурний рівень нашого суспільства, створювати умови для навчання протягом всього життя та задовольняти можливості особистості в здобутті певного освітнього і кваліфікаційного рівня за обраним напрямком відповідно до власних здібностей, забезпечуючи мобільність фахівців на ринку праці, – це ті завдання, які ми маємо вирішувати в умовах активних інтеграційних процесів нашої держави до Європейського Союзу та у міжнародне науково-освітнє співтовариство.

Тому стає актуальним пошук та обґрунтування системи формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти, здатних більш ефективно вирішувати ці завдання. Викладене засвідчує наявність наукової проблеми, яка потребує свого вирішення.

Ознайомлення з результатами проведеного аналізу здобувачкою наукових та спеціальних джерел з проблеми формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти дає підставу для виокремлення певних суперечностей, зокрема між: світоглядною значущістю цивілізаційних ідей коєволюції, сталого розвитку, холізму та історично зумовленою обмеженістю традиційних вітчизняних наукових підходів до виявлення творчого потенціалу фахівців у галузі мистецької освіти як фрагментарного процесу; широким попитом на оновлення технологій для оптимального функціонування цивілізаційної парадигми неперервної мистецької освіти й браком науково обґрунтованої методики педагогічної організації процесу становлення творчого потенціалу хореографів; потребою

гуманізації освітнього процесу в системі неперервної освіти, необхідністю докорінної зміни характеру взаємин між усіма його учасниками та неготовністю педагогічних кадрів до відповідних змін; нагальною потребою в неперервному професійно-творчому становленні особистості хореографа і відсутністю концептуальних засад, що розкривають сутнісні ознаки, механізми, шляхи і умови реалізації цього феномену в системі неперервної освіти; сформованою моделлю підготовки хореографів у системі неперервної освіти, що відрізняється обмеженістю можливостей вибору змісту, освітніх траєкторій, форм підвищення освітнього рівня і необхідністю ефективної реалізації індивідуальних ресурсів особистості для активізації творчого потенціалу хореографів; авторитарним управлінням діяльністю суб'єкта навчання і його самоосвітою, де у діяльності викладача переважають методи прямого керівництва, що занадто детермінує діяльність суб'єктів навчання та необхідністю переходу до опосередкованого і стратегічного управління, а також до самоуправління; заакадемізованістю викладання класичних мистецьких дисциплін і потребами наповнення сучасним змістом процесу формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти.

Вивчення тексту дисертації, автореферату та опублікованих за темою дослідження наукових праць засвідчує, що рецензована робота Мови Людмили Вікторівни присвячена дослідженню актуальної і недостатньо розробленої проблеми теорії і методики професійної освіти.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.
Дослідження виконано відповідно до теми Зведеного плану НДР сфери освіти, науки та інноватики «Теоретичні та методичні основи формування системи післядипломної освіти на засадах сталого розвитку» (ДР № 0117U004914).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 6 від 29 жовтня 2015 року) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології в Україні (протокол № 8 від 27 листопада 2015 року).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і

рекомендацій, сформульованих у дисертації. Результати дисертаційного дослідження мають об'єктивний характер, опираються на достатню кількість дослідницького матеріалу та підтверджуються широтою охоплення й узагальнення зібраних і опрацьованих особисто автором первинних матеріалів, застосуванням комплексу методів наукового пошуку (теоретичних: теоретичного аналізу та узагальнення літературних джерел, узагальнення власного багаторічного досвіду науково-педагогічної діяльності у вищій школі; структурно-системного аналізу, індукції та дедукції; порівняння, аналогії та синтезу; проектування; моделювання якості професійної підготовки хореографів – здобувачів освіти; систематизації та узагальнення; емпіричних: педагогічного спостереження, опитування, анкетування, тестування, експертного оцінювання, самооцінювання, педагогічного експерименту (констатувальний, формувальний етапи). Отримані показники обчислені з використанням методів математичної статистики.

Результати дисертаційної роботи логічно викладені на професійному рівні і забезпечують чіткість викладу матеріалу дослідження, зручність здійснення порівняльного аналізу експериментальних даних, виокремлення основних показників і узагальнення результатів дослідження. Дисертація складається із анотацій українською та англійською мовами, вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел.

Формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти залежить від суб'єктної і рефлексивної позицій, саморегульованого розвитку особистості хореографа в різних видах хореографічної діяльності й збагачується суб'єкт-суб'єктною взаємодією та ґрунтується на методологічному, науково-теоретичному і практико-методичному концептах.

Методологічний концепт дослідження дисертантка здійснювала на основі розкриття сутності творчого потенціалу хореографів та механізму, формування модельних параметрів творчого потенціалу хореографів на концептуально-методологічних засадах, що утворюються відповідно до світоглядних ідей пост-постмодерну про системну цілісність, відкритість,

діалогічність, континуальність, демократичність і різноманітність змісту неперервної освіти шляхом впровадження у хореографічну діяльність навчально-методичного інструментарію і супроводу. Науково-теоретичний концепт дослідження охоплював модельні параметри динамічного, складноорганізованого формувально-процесуального змісту творчого потенціалу в процесі професійного становлення як конститутивного модусу, що виконує функції структурно-координувального мистецького способу відновлення процесуальної цілісності системних взаємозв'язків людина – професія – соціокультурне середовище. *Практико-методичний* концепт містив практичну складову реалізації системи формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти, визначався за методикою гуманітарної експертизи цілісності сформованості його фахового ресурсу, стратегій професійного становлення.

Необхідно відзначити достовірність наукових положень, висновків, логічний взаємозв'язок назви наукового напрямку, постановки мети і завдань дослідження. Висновки впливають зі змісту дисертаційного дослідження, їх об'єктивність і новизна не викликають сумніву.

Сутність процесу формування творчого потенціалу особистості хореографів розкривається на основі інтегративно-ресурсного підходу в єдності його принципів (різноманітної детермінації і розвитку індивідуальних траєкторій професійно-творчого становлення; структурної цілісності і комплексності; ампліфікації; ергономічності; самореалізації; полісуб'єктної взаємодії; диференційованого прогнозування), що дають можливість розглядати цей феномен як відкриту систему, інтегруючу зовнішні середовищні й внутрішні індивідуальні ресурси хореографів, що зумовлюють ефективну реалізацію цього процесу в освітньому середовищі.

Найбільш позитивним здобутком дисертантки є виявлення та теоретично обґрунтування організаційно-педагогічних умов забезпечення якості формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти; впровадження діагностичного інструментарію оцінювання рівнів його сформованості.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих

у дисертації.

Нам імпонує, що дисертантка вперше: розробила та експериментально перевірила систему забезпечення якості формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти, яка складалася з авторської концепції формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти; *спроектованої та експериментально перевіреної* системи формування творчого потенціалу хореографів, представленої в компетентнісній структурно-процесуальній моделі, що викликана потребами суспільства та вимогами стейкхолдерів до зростання професійного рівня хореографів у системі неперервної освіти. Доцільним є визначення сучасного танцю у системі неперервної хореографічної освіти як складової, що суттєво впливає на стан розвитку творчих можливостей особистості та виступає важливою передумовою активації процесу формування творчого потенціалу хореографів. Також вперше *розглянуто* імпровізацію як систему, що має чотири етапи розвитку, а рівні сформованості всіх етапів імпровізації визначено суттєвою складовою формування творчого потенціалу хореографів. Безумовно важливим є визначення рівня обізнаності з практики Лабан-аналізу та Основ Бартенієфф (LMA та BF) як базового компонента системи формування та розвитку творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти.

Авторка уточнила сутність таких понять як: «формування творчого потенціалу хореографа» «хореографічна діяльність», «індивідуальний ресурс хореографа» та подала авторські тлумачення дефініцій «сучасний танець» та «сучасна хореографія», відмінне від наявних.

Оцінюючи **практичне значення одержаних результатів** дисертаційної роботи Л. В. Мови, зазначаємо, що воно полягає у визначенні необхідних і достатніх організаційно-педагогічних умов реалізації завдань формування творчого потенціалу здобувачів освіти спеціальності «хореографія» в опрацюванні: варіативної складової програми підготовки студентів до викладацької діяльності в танцювальних та спортивних колективах, хореографічних коледжах, ЗВО; тематики та методичних рекомендацій щодо виконання кваліфікаційних робіт. За матеріалами дослідження дисертанткою

розроблено компетентнісну структурно-процесуальну модель «Природа тіла в контексті танцю», впроваджену в практику для слухачів системи неперервної освіти та покладену в основу програм, розроблених для системи вищої хореографічної освіти, а саме для підготовки майбутніх хореографів зі спеціалізації «Сучасна хореографія», спеціальності 024 «Хореографія», галузі знань 02 «Культура і мистецтво», навчальні програми «Теорія та методика викладання техніки *contemporary dance*», «Мистецтво балетмейстера» (основи композиції та імпровізації), «Танець в рекреаційній системі», «Поглиблене вивчення *contemporary dance*».

Практичне застосування матеріалів дисертаційного дослідження знайшли своє відображення під час проведення всеукраїнських та міжнародних фестивалів і творчих проєктів.

Напрямом реалізації основних положень та висновків дослідження може бути їхнє використання викладачами, які здійснюють підготовку хореографів, для розроблення освітніх програм, навчальних планів, навчальних посібників і методичних рекомендацій, а також у системі підвищення кваліфікації.

Повнота відображення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих авторкою дисертацій працях. Аналіз публікацій Л. В. Мови засвідчив їхню відповідність вимогам до оприлюднення результатів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук. Основні наукові положення дисертаційного дослідження висвітлено у 43 наукових працях (8 – у співавторстві), з яких: 1 монографія, 2 статті у колективних монографіях (1 – зарубіжна, віднесена до категорії SENS), 18 статей у наукових фахових виданнях з педагогіки (з них 2 – у виданні, яке входить до наукометричної бази Index Copernicus), 7 статей у зарубіжних періодичних наукових виданнях (із них 1 – у виданні, яке входить до наукометричної бази Scopus), 14 тез у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, 1 методичні рекомендації, 1 енциклопедичний словник, 2 навчальних посібники.

Відповідність змісту автореферату й основних положень дисертації. Позитивної оцінки заслуговує оформлення результатів

дослідження, варто відзначити логіку викладу та послідовність виконання наукового пошуку. Структурна побудова, зміст, результати роботи, основні висновки, що викладені в авторефераті, відображають основні положення дисертації.

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, вважаємо за необхідне, у контексті наукової дискусії, висловити певні зауваження і побажання:

1. З тексту дисертації не зовсім зрозуміло, чи можуть фізіологічні (біологічні) недоліки здобувачів освіти бути компенсовані високою мотивацією.

2. Потребує уточнення, чому саме основні поняття LMA та BF визначено як важливі компоненти формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти, і чи існує кореляція з рівнями сформованості імпровізації.

3. Висвітлюючи у дослідженні рекреаційні особливості сучасного танцю, на нашу думку, доцільно було б згадати піонерів танцювально-рухової терапії, які були спершу саме професійними танцівниками.

4. У тексті дисертації та в авторефераті бажано було представити данні змін, що відбулися на експериментальному етапі дослідження, за *показниками та критеріями* розвитку та сформованості рівнів імпровізації.

5. Безсумнівно, для теорії і методики професійної освіти практичну цінність представляє розроблена Л. В. Мовою система та компетентнісна структурно-процесуальна модель формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти, але оскільки це авторська розробка, доцільно було б ґрунтовніше та детальніше охарактеризувати такий компонент, як талант та спеціальні здібності хореографа, і зазначити, чи є він необхідним для забезпечення конкурентоспроможності на ринку професійних та освітніх послуг.

Проте, висловлені зауваження мають рекомендаційний характер, не знижують загальної позитивної оцінки дослідження Мови Людмили Вікторівни і є приводом для наукової дискусії.

Загальний висновок. Дисертаційна робота здобувачки є завершеним і логічно побудованим дослідженням, яке виконано в контексті нових наукових підходів до вищої освіти, має наукове й практичне значення, а отримані результати достатньою мірою обґрунтовані та достовірні. Мовою Людмилою Вікторівною здійснено вирішення важливої проблеми формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти. Тема дисертації «Теоретичні і методичні засади формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти» відповідає паспорту спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти та “Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника” (пп. 9, 10, 12-14), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами).

Дисертаційна робота за ступенем наукової новизни, достовірністю наведених результатів дослідження та обґрунтованістю висновків, теоретичною та практичною цінністю, за обсягом, структурою, оформленням відповідає всім чинним вимогам щодо написання докторської дисертації, а її автор – Мова Людмила Вікторівна – заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри музикознавства,
інструментальної підготовки та хореографії
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Мозгальова Н.Г.